

о. Юрий Мыцык

ВЕДОМОСТИ С КАМЕНЕЦ-ПОДОЛЬСКОГО 1711 г.

Публикується архивний матеріал: отрывки рукописной газеты и трех писем с архива Радзивилов, в котором освещает ситуация на Подолии в 1710-1711 гг.

Ключевые слова: Каменец, Подолие, казаки, турки, татары.

Отримано: 18.09.2014.

УДК 930.2:327(44+(470+571))«189»

Сергій Копилов

(Кам'янець-Подільський)

ФРАНКО-РОСІЙСЬКИЙ СОЮЗ У МЕДАЛЬЕРНІЙ ПЛАСТИЦІ 1890-х рр.

У статті проаналізовано західноєвропейські медалі, випуск яких був присвячений франко-російському союзу 1893 р. і розвитку двосторонніх відносин Росії і Франції у 90-х роках ХІХ ст.

Ключові слова: франко-російський союз, відносини, Росія, Франція, медаль, медальєр, зображення.

У 80–90-х роках ХІХ ст. Росія не мала необхідних засобів для реалізації силою зброї своїх зовнішньополітичних планів, що концентрувалися головним чином на Близькому Сході. В їх здійсненні правлячі кола імперії не могли розраховувати і на дієву поміч Франції, оскільки інтереси обох країн у цьому регіоні з низки питань не лише не співпадали, але й не мали тенденції до єдності. Проте це не завадило оформленню двосторонньої угоди, оскільки головним завданням правлячих кіл Росії було уникнути політичної ізоляції й підготуватися до майбутніх активних дій. Її вирішенням відповідав союз Російської імперії з Французькою республікою. Укладення франко-російського союзу 1893 р. стало рубіжною датою в системі міжнародних відносин 90-х років ХІХ ст. Відновивши на певний період рівновагу сил в Європі, цей союз заклав основи нової системи – протистояння блоків держав – і дозволив Росії і Франції перейти до світової політики. Передумови й підписання франко-російського союзу та розвиток двосторонніх відносин наступних років достатньо повно вивчені в історіографії¹. Утім, цього не можна сказати про західноєвропейські медалі 1890-х років, присвячені російсько-французькому союзу і двостороннім відносинам країн, що є предметом нашого дослідження.

Упродовж 1890-х років було виготовлено принаймні три медалі, тим чи іншим чином пов'язаних з франко-російським союзом 1893 р. і відносинами Французької республіки з Російською імперією в наступний період. Це, зокрема, такі медалі: 1891 р. – срібна пам'ятна медаль «Французька виставка в Москві»; 1893 р. – бронзова медаль «Прес-служба франко-російських урочистостей Кронштадт 1891, Тулон і Париж 1893»; 1897 р. – бронзова чи бі-

лонова сатирична медаль «Пам'ять о знаменних днях Париж жовтень 1896, Санкт-Петербург серпень 1897».

Автором перших двох пам'ятних медалей був видатний французький медальєр Луї Оскар Роті (1845–1911), президент Академії витончених мистецтв (1897). Перша з них, пам'ятна срібна медаль (діаметр 63 мм, вага 114,8 г), була присвячена французькій художньо-промисловій виставці, що відкрилася в Москві у травні 1891 р. Вона стала символом формування нових політичних відносин між Французькою республікою і Росією. Вперше іноземна держава організувала подібну виставку в Російській імперії. Крім того, російська публіка змогла безпосередньо ознайомитися з більшою частиною експонатів Всесвітньої виставки, що відбувалася в Парижі в 1889 р. Під час останньої з ідеєю такої виставки виступив французький міністр закордонних справ Е. Флуранс. Московську виставку вшанував своєю увагою й відвідуванням імператор Олександр III.

Медаль «Французька виставка в Москві» (1891 р.)

На аверсі медалі було розміщене зображення Росії в образі жінки з короною на голові, яка сиділа на тлі будівель Кремля й зустрічала французького генія. Зверху над зображенням розміщений дуговий напис французькою мовою: MOSCOV ACCVIELLE LE GENIE FRANCAICE, що перекладалося: «Москва зустрічає французького генія», а під зображенням було зазначено ім'я медальєра О. Роту. На реверсі медалі містилося відтворення гербових щитів Росії і Франції, прикрашених гілками лавра і плюща. У нижній частині, по центру, на зворотному боці медалі знаходився прямокутник для написання імені особи, яка була нагороджена цією медаллю. Над зображенням розміщувався дуговий напис: EXPOSITION FRANCAISE A MOSCOV MDCCCXCI, що перекладалося: «Французька виставка в Москві 1891».

Інша бронзова медаль О. Роті, випущена 1893 р. (діаметр 50,52 мм, вага 63,04 г), присвячувалася візітам французької і російської ескадр у порти обох країн. Спочатку в 1891 р. відбувся візит французької військової ескадри під командуванням адмі-

рала Жерве в Кронштадт, де її урочисто зустрічали члени уряду. Імператор Олександр III з імператрицею Марією Федорівною особисто відвідали кораблі ескадри, а в Петергофському палаці на честь французьких офіцерів був влаштований офіційний обід за участю російського імператора. У зв'язку з прибуттям ескадри Олександр III надіслав президенту Франції Карно телеграму, в якій говорив про «симпатії, що пов'язували Францію з Росією». Кронштадтські урочистості були відчутним потрясінням для Німеччини та її сателітів. Тоді ж, в серпні 1891 р., після урочистого прийому в Кронштадті і столиці Олександром III моряків французької ескадри, що сповістив світу про франко-російське зближення, генерал фон Швейніц, німецький посол в Петербурзі, в листі з Красного Села в день військового параду писав: «Я був присутнім шістнадцятий раз на цьому військовому спектаклі, але сьогодні з новими почуттями... моя тридцятирічна політична діяльність завершується крахом усіх принципів, заради яких я працював»².

У 1893 р. з візитом-відповіддю в Тулон була відправлена російська військово-морська ескадра під орудою адмірала Авелана. У французькому порту російські кораблі зустрічав натовп місцевих жителів, а на честь ескадри було організовано низку офіційних і напівофіційних урочистостей. Візит пройшов з грандіозним успіхом і викликав гучний резонанс в Європі.

Медаль «Прес-служба франко-російських урочистостей Кронштадт 1891, Тулон і Париж 1893» (1893 р.)

На лицьовому боці медалі «Прес-служба франко-російських урочистостей Кронштадт 1891, Тулон і Париж 1893» був викарбуваний бюст Маріанни у фрїгійському ковпаку, а зверху над зображенням викарбуваний дуговий напис французькою мовою: REPUBLIQUE FRANCAISE («Французька республіка»), нижче зображення містилося ім'я медальєра – О. Roty. На реверсі медалі розміщувався герб Російської імперії, а навколо нього – дуговий напис: comite de la presse des fetes franco-russes CRONSTADT

1891 TOULON et PARIS 1893, що перекладалося: «Прес-служба французько-російських урочистостей Кронштадт 1891 Тулон і Париж 1893».

Іншим зразком медалі, присвяченій франко-російським відносинам 1890-х рр., була бронзова чи білонова німецька сатирична медаль (діаметр – 50 мм). Невимушеним приводом для її випуску став візит російського імператора Миколи II в Париж в 1896 р. і візит президента Французької республіки Фелікса Фора до Петербурга в 1897 р. На лицьовому боці медалі зображено жорстокого на вигляд російського козака, одягнутого у військовий мундир і папаху (у профілі проглядалися окремі риси Миколи II), який збирався поцілувати французьку. Дівчина закохано дивилася в обличчя свого обранця, якого обіймала за плече правою рукою. На її голові був одягнутий м'який закруглений ковпак, верхній кінець якого звисав уперед. Зовні він нагадував фрігійський (від Фрігії – області в центрі Малої Азії) ковпак, що використовувався також у Стародавньому Римі (лат. – pileus), де символізував свободу. Зазвичай його носили ремісники та інші вільні простолюдини, зокрема звільнені з рабства колишні раби. Так, на реверсі монети Брута після вбивства імператора Цезаря було розміщено зображення подібного ковпака поміж двох клинків. У роки Французької революції XVIII ст. давньоримський ковпак, що часто ототожнювався з фрігійським, набув значення революційного символу. Носіння на голові червоного ковпака засудив мер Парижу в своєму листі, зачитаному 19 березня 1792 р. на засіданні Якобінського клубу. На відомій картині Е. Делакруа «Свобода на барикадах» (1831) червоний ковпак прикрашав голову дівчини Маріанні – національного символу Франції.

Медаль «Пам'ять о знаменних днях Париж жовтень 1896, Санкт-Петербург серпень 1897» (1897 р.)

На аверсі медалі в обрізі рукава козака були літери: M & WST., а над зображенням – дуговий напис німецькою мовою: ANDENKEN AN DIE DENKWURDIGEN TAGE PARIS OKTOBER

1896. ST. PETERBURG AUGUST 1887, що перекладалося «Пам'ять о знаменних днях Париж жовтень 1896, Санкт-Петербург серпень 1897». Тобто були відзначені дати візиту російського імператора і французького президента, що символізували зміцнення франко-російських союзницьких відносин.

На реверсі медалі була зображена земна куля із повернутим до глядачів Старим світом, яка ширяла над хмарами. На земній кулі сидів амур, на голову якого був одягнутий ковпак дурня-блязня з брязкальцями. Зверху у двох дугових паралельних стрічках містився напис: DIE WELT IST RUND UND MUSS SICH DREH'N WIE BALD WIRD DIESE FREUNDSCHAFT VERGHE'N», що в перекладі означав: «Земля кругла і обертається, швидко ця дружба скінчиться». На підтвердження ненадійності франко-російського союзу автор медалі розмістив по обидва боки від амура напис: IN MEMORIAM MOSKAU 1812 SEBASTOPOL 1854. Він перекладався: «В пам'ять Москва 1812, Севастополь 1854» і, очевидно, мав нагадати новим союзникам дати 1812 р. – захоплення Москви військами імператора Наполеона I та 1854 р. – поразку російських військ від військ коаліції європейських країн за участю Французької імперії Наполеона III. Цей напис мав нагадувати про найбільш неприємні моменти з історії відносин Франції і Росії та пророкував розпад антинімецької коаліції, чого насправді не сталося.

Дизайн сатиричної медалі, ймовірно, був розроблений відомим німецьким медальєром – Вільгельмом Майєром (Wilhelm Mayer, 23.X.1840–1920) – засновником і власником «Штутгартського заводу металевих виробів В. Майєра і Ф. Віфльгельма» («Stuttgarter Metallwarenfabrik Wilh. Mayer und Frz. Wilhelm»), а її гравером був Ч. Вінер (Ch. Wiener), ім'я якого посвідчено під зображенням на реверсі медалі. Утім, достеменно встановити особу останнього нам не вдалося, як і вважати ним бельгійського медальєра з таким же ім'ям – Ч. Вінер (помер у 1888 р. задовго до створення медалі)³.

Отже, західноєвропейські медалі 1890-х років, присвячені франко-російському союзу 1893 р. і франко-російських відносинам наступних років, є важливими пам'ятками нумізматики та фалеристики, що нагадують про міжнародні відносини того часу та їх сприйняття європейською спільнотою. Самі медалі є малотиражними і досить рідкісними (такими вони були вже сто років тому) та заслуговують на поглиблений мистецтвознавчий і джерелознавчий аналіз.

Примітки:

1. Манфред А.З Образование русско-французского союза / А.З. Манфред. – М., 1975; Рыбаченок И.С. Союз интересов и союз сердец / И.С. Рыбаченок // Вопросы истории. – 1982. – № 4; Ї ж. Внешняя торговля России и русско-французские торговые отношения в 1891-1905 гг. // История СССР. – 1982. – № 1; Ї ж. Брак по расчету. Н.К. Гирс и заключение франко-русского союза // Российская дипломатия в портретах. – М., 1992; Ї ж. Русско-французский союз: сто лет изучения // Россия и Франция XVIII–XX века. – М., 1995. – С.128-151.

2. Цит. за: Толмачев Е.П. Александр III и его время / Е.П. Толмачев. – М., 2007. – С. 464.
3. Friedenberг D.M. Wiener [Електронний ресурс] / D.M. Friedenberг // Encyclopedia Judaica. – Режим доступу: www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0021_0_20888.html

Sergiy Kopylov

FRANCO-RUSSIAN ALLIANCE IN THE PLASTIC MEDALS 1890TH

The author of the article analyzes the medals of Western Europe, the production of which was devoted to the Franco-Russian alliance in 1893 and the development of bilateral relations between Russia and France in the 90th of the XIX century.

Key words: *Franco-Russian alliance relations, Russia, France, medal, medallist, images.*

Сергей Копылов

ФРАНКО-РОССИЙСКИЙ СОЮЗ В МЕДАЛЬНОЙ ПЛАСТИКЕ 1890-х гг.

В статье проанализированы западноевропейские медали, выпуск которых был посвящен франко-российскому союзу 1893 г. и развитию двусторонних отношений России и Франции в 90-х годах XIX ст.

Ключевые слова: *франко-российский союз, отношения, Россия, Франция, медаль, медальер, изображение.*

Отримано: 24.12.2014.

УДК 930.2(4-11)«1916/1918»

Вадим Стецюк

(Кам'янець-Подільський)

**«DEUSTHE KRIEGS-ZEITUNG VON BARANOWITSCHI»
ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ
НА ТЕРИТОРІЇ БІЛОРУСІ (1916-1918 рр.)**

У роки Першої світової війни для військовослужбовців німецьких військ було організовано видання газет, завданням яких було інформування солдатів про події на батьківщині, перебіг бойових дій тощо. Одним з таких видань стала «Deutsche Kriegs-Zeitung von Baranowitschi», яка у 1916-1918 рр. видавалась у білоруському місті Барановичі. Матеріали газети висвітлюють перебіг бойових дій на території Білорусі, детально характеризують побут німецьких військовослужбовців (функціонування кінотеатру, проведення спортивних змагань, робота «солдатських будинків» і офіцерських казино).

Ключові слова: *газета, публікації, Білорусь, бойові дії, військова служба, повсякденний побут військових.*

Окупація Західної Білорусі німецькими військами досі залишається малодослідженою сторінкою історії Першої світової війни. Серед причин, що обумовили подібну ситуацію, відзначимо тривалу ізоляцію радянських і пострадянських істориків від багатьох джерел з історії регіону в 1914-1918 рр.